

Talán fel fog hangzani a Címeresek ellen az erotika vádja, Tildában a társadalmi bomlás, az erkölcsi fékek lazulása idején talán minden férfi megérzi a ritka gyönyört ígérő nőt. És Tilda, a fehérmájú nagy nő fölényesen játszik is a férfítípusok egész skálájával az akaratnélküli Endre gróftól kezdve az utolsó kocsislegényig, s ez a főalak az érosz testi vágyainak minduntalan felbukkanó jeleneivel, amelyekben rendszerint deus ex machina-szerű esemény menti meg a helyzetet, valóban erotikus színt adhat a regénynek az olyan olvasó szemében, akinek szelleme nem elég emelkedett ahhoz, hogy érezze az író koncepcióját, azt a merész és nagy művészzellett keresztülvitt elgondolást, hogy a hősnő romlott jellemében s az elpuhultan nemiségük torához menekülő férfiak haláltáncában megdöbbentő kontrasztot fest az elbukó nép szégyenletes tragikumához. Ez a művészi produkció nézetünk szerint teljes sikerrel járt. Bizonyos, hogy az erotikum itt nem öncél, nem olcsó csaletek s hogy felette tisztán ragyog a szerző erkölcsi komolysága s a nemzeti ideál szentsége. Igaz azonban az is, hogy a regény érettlekű olvasót igényel, fiatal lányok kezébe nem való, éppen a művészi eszközök tekintetében bőven igénybevett szabadsága (drasztikumok!) miatt.

A Címeresek íróját regényíróink legelső sorába emelte. E műve nagyon sokra kötelezi s ha megfelel a jogos várakozásnak, az nagy gazdagodását jelenti majd irodalmunknak.

Szombatfalvy György.

1930. évi Katona-émléklap. (Katona József új síremlékének felavatási ünnepélye halála évszázados fordulóján, 1930 április 26—27-én. Kiadja a Katona József Kör. Kecskemét 1931.) E füzet a Bánk bán szerzője halálának századik fordulóján Kecskeméten tar-

tott ünnepségek történetét adja és így mintegy végső akkordja vagy inkább utóhangja azoknak a megemlékezéseknek is, melyek a múlt évben a kecskeméti sír felé fordulva áldoztak a költő szellemének. Az Emléklapon most feljegyezve találjuk azt az egész ország köszönetét megérdemlő munkát, melyet Kecskemét városa és a Katona József Kör végzett az új síremlék létrehozása és a költő hamvainak méltó elhelyezése érdekében. Részletesen beszámoló együttal magáról a díszes ünnepségről, hol a magyar irodalmi és politikai élet kiválóságai tettek bizonyosságot Katona József szellemi hagyatékának maradátságáról és minden mai hétköznapiunkban való aktualitásáról. Az ünnepi beszédeken és megemlékező előadásokon kívül közli az Emléklap azokat az ugyancsak az ünnepségeken elhangzott szépirodalmi műveket is (Komáromi János novelláját és Áprily Lajos versét), melyeknek ihlető tárgya a nagy magyar tragikus egyéni tragédiája volt. Az irodalmi ereklyékben gazdag Katona-émlékiállítás érdekes katalógusa zárja be a füzetet. Az az áldozatos munkásság, melyet Kecskemét városa a költő emlékéért felidéző kiadványokra és ünnepségekre fordított, biztosíték arra, hogy a «nemes város» a jövőben is egyik éltető pontja lesz nemcsak multunk irodalmi értékeinek, hanem a mai magyar irodalmi műveltségnek is.

Sárfészek. Berkes Imre regénye. (Athenaeum.) Az elmúlt évtizedek folyamán a vers mind határozottabban vetette el a régi formákat, mintha a keret béklyóitól szabadultan a gondolat is megváltóbb erővel hathatna. A regény is hasonló formai változásokon megy keresztül mostanában, és úgy tetszik: a ma írói itt is a formában keresik azt a remédiumot, amely az ő regényük tartalmát a jövő számára is jelentőssé tehetné. Mind gyakrabban kerül kezünkbe «riport-

regény» vagy «neoromantikus regény», amely a ma lázát, a ma kaotikus gondolatait vázolja föl, vagy a világháború által megzavart és szétszórt emberiség kereső erőt sugározza többkevesebb sikerrel. De a jövő regénye, az új, az igazi regény mégis csak az lesz, amely ennek a háborgó, kiegyensúlyozatlan századnak mindent átfogó gondolatát meglátva, azt formailag és tartalmilag egységesen fogja elélni tárnai.

Erre azonban egyelőre még várunk kell.

Berkes Imre is csak formában hoz újat, hogy ne mondjam: divatosat. A «Sárfészek» határozottan riportregény, mégpedig a legsikerültebb, amelyet eddig magyar írótól olvashattunk s így nem méltatlanul tüntették ki az «Otthon» pályadíjával. (Itt meg kell jegyeznem, hogy Markovics Rodion «Szibériai garnizón»-ja, bár föltűnést keltett azzal, hogy riportregénynek jelezte szerzője, egyáltalán nem az.) Berkes csakugyan a riportter szemével látja Cserivárt és embereit, a riport módján vázolja föl őket, de az író fogja egységbe a százszálú eseményeket, amelyek úgy perregnek, mintha az élet filmjét látnók. Vértől lüktető, kegyetlen valóság minden, amit Berkes ebben a sárfészekben az olvasónak megmutat. Az események szüntelenül követik egymást; rapszódikusan, minden előkészítés nélkül törnek reánk, ahogy az élet gyors robogásában hirtelenül a szemünk elé vetődnek. (Mint ahogy például valamely távollévő barátunkról halljuk időnként, hogy megnősült, előléptették, egyik gyereke meghalt, ő maga is megbetegszik, felgyógyul, elválk feleségétől, majd pedig meghal. Minden esemény egybeszövődik róla az emlékünkben, de semminek a belső rúgóját nem látjuk, a belső embert nem ismerjük meg. Csak mindabból, ami vele történt, próbáljuk kiegészíteni azt, amit ösmertünk, illetve a regény-

ben azt, amit az író itt-ott állít róla) Mert az események néha következetleneknek látszanak, aminthogy maga az élet is igen gyakran annak tetszik a mi szemünkben. Szeretnénk eltűnni ezen vagy azon, hogy miért így és miért nem úgy, de az író nem ad erre időt nekünk, tempója magával ragadja az olvasót és mi együtt lihegünk regénye lihegő embereivel, akik hajszoltan bukfenceznek ismeretlen sorsuk felé.

Mint ahogy Lesage ördöge a háztetőket emeli föl, hogy az alattuk lakók életét megláthassuk, úgy lepeli le Berkes előttünk a cserivári kis garnizónt. Tisztek, civilek, urak, parasztok járják a haláltáncot. Vér, szerelem, bor, kártya, váltó mérgezi az életüket s kit az erénye tesz boldogtalanná, ki meg a hibái folytán válik szerencsétlenné. Talabér hadnagy maga a megtestesült férfibecsület, mégis megfosztják rangjától; kantinos Fánika tisztességben vár harminkétéves koráig Cirusz őrmesterre, akit akkor neveznek ki csak hadnaggya, mégse lehet soha az övé, mert ölelő karjaiba már csak a szélütött ember ápolásra szoruló teste kerül; Vak Iliás, a nyolcvanesztendőös paraszt, hatvanévi házasság után fog kaszát a feleségére, mert az nem engedi meg a vénségnek, hogy a mély kutat kitisztítsa... Hosszú volna föl-sorolni mind a szereplőket, akik a halál bélyegével a homlokukon ott állanak az események kellős közepében s bár nem ismerjük multjukat, helyzetük pillanatnyi fontossága, az aktualitás reflektorfénye teljes élet-hűséggel juttatja érvényre figurájukat a regény keretében.

De ez minden, amit a riportregény nyujtani tud. Az alakok nem az olvasó szemeláttára és nem az olvasó lelkében nőnek meg; gondolataikat még a velük történt eseményekkel kapcsolatban is hiányosan ismerjük meg; jellemükre csak utólag eszmélünk, mivel

az események nagyobb részét váratlanok. Ilyenformán nem nőhet mély közösség olvasó és regényalakok között, mint, teszem azt, a naturalista, illetőleg realista regénynél. Az analízis hiányát nem pótolja sem az események zsúfoltsága, sem az alakok romantikus túlzottsága. Így aztán, amikor a végére értünk, nem sokkal több marad meg bennünk a regényből, mintha például valami monstre-riportot olvastunk volna végig az újságban. De hát ez volt-e az író célja? Az érdekes és nagyszerű munka eredménye, hogy az adott egészből végül is csak egy törtszám maradt meg?

Útvesztőbe jutnánk, ha most próbálnók tisztázni ezeket a kérdéseket, amelyek tulajdonképpen a regény fejlődésével állanak szoros összefüggésben. Berkest különleges helyzete predesztinálta arra, hogy munkájával az új regény fejlődési menetének élére ékelje magát. *Majthényi György.*

Zilahy Lajos : A szökevény. Athenaeum. — A regény három novellából áll. Az első novella Komlóssy István egyetemi éveit írja le, a második a háborút, a harmadik a háború utáni Komlóssyt. Ezeket a részeket vékony szálak fűzik össze. Ilyen összefűző szál a főhős azonossága és néhány jelenet az első részben, amelyek a harmadik novellát kitöltő nagy szerelem hősnőjére, Bea grófnőre utalnak. E szálakon kívül, amelyek eléggé külsőségesek, nincs semmi, ami összetartaná a részeket. Nem az első rész vad ellenzékiessége érteti meg, hogy Komlóssy szökevény lesz, hanem a második rész eseményei. Kommunizmus alatti viselkedésének semmi köze az előbbi eseményekhez. A főhős általában nem érdekes és nem szimpátikus. Komlóssy nagyképű és léha nyárs-polgár, aki érdekes események közé kerül.

A regényben az események érdekesek, nem a főhős. Zilahynak meg-

van az az adománya, amelyet talán riportterehetségnek nevezhetnénk: (ennek az elnevezésnek nincs kisebbítő szándéka): az események közül ki tudja választani a jellemzőt, az érdekeset. Az események leírásában realista ízlés vezet. Apró részletekből kiindulva, érzelmi színezés nélkül írja le megfigyeléseit. Realizmusa néha szimbolizmusba megy át, mint *Molnár Ferencé*. Valamilyen jelentéktelennek látszó részlet szinte titokzatos jelentőséget kap, amelyben össze-sűrűsödik egy-egy jelenet lényege. Ilyen az első jelenetben a grófkis-asszony szép cipője, a háború leírásában Napradán kivégzése. Ez a szimbólummánövelés mindig érdekes részletet emel ki, de nem mindig a leg-találóbbat. Ilyenkor úgy érzi az olvasó, hogy Zilahy fontoskodik. Nem látja be, hogy valóban olyan nagy szerepe lenne a kiemelt részletnek a hős életében, ezért csak görögtűznek érzi azt, amit az író titokzatos lángnak szánt.

Megfigyelései legtöbbször a külső világból indulnak ki, csak ritkán, ötletszerűen és összefüggéstelenül mutatják be a regényalakok lelkiéletét. A regény főhőse, Komlóssy István alapján véve ismeretlen és érthetetlen, ellentmondásokkal tele ember, mert akármilyen érdekes dolgok történnek is vele, lelke, igazi egyénisége ismeretlen marad. Megszökik a front-ról, mert hiábavalónak tartja a magyarság véraldozatát, ezt akarja az író elhitetni és erről szaval a főhős oldalakon keresztül. Az események, a nagyon jól megfigyelt és mélyen átélt részletek azonban azt a hitet keltik az olvasóban, hogy Komlóssy is csak hétköznapi katonaszökevény, akit gyávaság, hogy finomabban fejezzük ki magunkat: a háború által okozott idegkimerültség késztet arra, hogy otthagyja a frontot.

Az olvasó azért nem hisz Zilahynak, mert nem lát bele a hős lelkébe. Azért nem lát bele, mert Zilahy élményei